

Institute for Macroeconomic
and Regional Studies

Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti

2023
2024
2025

DEKABR
YANVAR
FEVRAL

Faoliyatning
asosiy
ko'rsatkichlari

Mundarija

2023-yilning 10 oyi (yanvar-oktyabr) davomida O'zbekistonda turizm sohasida qayd etilgan natijalar	2
2023-yilning 9 oyida (yanvar-sentyabr) kichik biznes subyektlari faoliyatidagi asosiy yo'nalishlar.....	4
O'zbekiston 2017-2022 yillarda BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM)dan biri - "Sog'lom turmush tarzini ta'minlash va barcha yoshdagi insonlarning farovonligiga ko'maklashish" bo'yicha qanday natijalarga erishdi?	6
2023-yilda jahon oziq-ovqat bozoridagi narxlar o'zgarishi	7
O'zbekistonda nobank moliya tashkilotlari sektorining iqtisodiyotga investitsiya kirituvchi manba sifatidagi rivoji	9
Aholining kam ta'minlangan qatlamlarini himoya qilishda ijtimoiy shartnoma (kelishuv) larning ahamiyati	10
2023-yilning dekabr oyida Toshkent shahrida taklif etilgan uy-joy ijara narxlari	11
Qanday qilib Angliya banki inflatsiyani ikki barobar kamaytirishga erishdi?	12
Tabiat bilan uyg'unlik milliy qadriyat sifatida.....	14
O'zbekiston 2017-2022 yillarda BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM)dan biri - "Umumqamrovli va adolatli sifatli ta'limni ta'minlash hamda barchaga butun umri davomida ta'lim olish imkoniyatini rag'batlantirish" bo'yicha qanday natijalarga erishdi?	15
Lafz milliy qadriyat sifatida	16
O'zbek tili milliy qadriyat sifatida.....	17
2022-2023 yillarning yanvar-noyabr oylarida onlayn auksionga ijara va mulk huquqi asosida chiqarilgan yerlarning tumanlar kesimidagi holati	18
Bag'rikenglik milliy qadriyat sifatida.....	19
Dunyoda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar siyosatining bugungi yo'nalishlari va O'zbekistondagi vaziyat	20
2023-yilda qurilish ishlarining rivojlanishi qurilish ishlari faolligi indeksidan foydalanilgan holda qiyosiy tahlil qilindi.....	21
BMTning oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti - FAOning Yevropa va Markaziy Osiyoda oziq-ovqat xavfsizligi va ovqatlanish bilan bog'liq holat haqidagi hisoboti tahlili	23
Toshkent shahrida aholi punktlarini joylashtirishdagi muammolar	25

2023-yilning 10 oyi davomida O'zbekistonga kelgan xorijlik sayyohlar soni 4,9 million nafarga yetdi. Shuni ta'kidlash lozimki, oxirgi uch yilda turistlar oqimi qariyb 3 barobar ko'paydi, ya'ni 2021-yilda xorijlik sayyohlar soni 1,8 million nafarni tashkil qilgandi.

Ma'lumot uchun: *2023-yilda O'zbekiston Amerikaning Travel Lemming onlayn sayohat qo'llanmasida dunyodagi 50 ta eng yaxshi sayyohlik yo'nalishi ro'yxatidan joy oldi va 9-o'rinni egalladi. Ushbu qo'llanma har yili dunyo bo'ylab yangi yo'nalishlar va o'ziga xos noyob maskanlar haqida ma'lumot beradi va uni 6 milliondan ko'proq sayohatchi o'qiydi.*

2023-yilning 10 oyi davomida turizm xizmatlari eksporti 1 milliard 830 million dollarni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich 2018-yilda 1 milliard 041,1 million dollarni tashkil etgandi. 2023-yilda sayyohlar sonining sezilarli darajada oshishi hisobiga turizm xizmatlari eksporti 2 milliard dollarga yetishi kutilmoqda.

Ma'lumot uchun: *Dunyodagi 91 ta mamlakat fuqarolari O'zbekistonga kelish uchun vizasiz tartibdan foydalanishi mumkin. Taqqoslaydigan bo'lsak, Qozog'istonga 26 ta, Turkiyaga 41 ta, Gruzdiyaga esa 56 ta mamlakat fuqarolari vizasiz kela oladi.*

Qayd etilayotgan natijalar sohaning salohiyati katta ekanligidan dalolat beradi. Shu bois sohada infratuzilma obyektlarini yanada ko'paytirish va ichki turizm imkoniyatlaridan samarali foydalanishga e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekistonda ichki turizmning rivojlanishini baholash maqsadida MHTI mutaxassislari tomonidan onlayn so'rov o'tkazildi va unda mamlakatimizning barcha viloyatlaridan 1282 nafar respondent ishtirok etdi. So'rov natijalari mamlakatimiz bo'ylab amalga oshirilayotgan sayohatlarning deyarli 50 foizi 4 ta hudud, ya'ni Samarqand (15,8 foiz), Buxoro (9,4 foiz), Toshkent (10,6 foiz) viloyatlari va Toshkent shahri (11,4 foiz) ning hissasiga to'g'ri kelishini ko'rsatdi.

Shuningdek, sayohatni qaysi ko'rinishda amalga oshirasiz, degan savolga respondentlarning 81,2 foizi "mustaqil ravishda", 15,5 foizi "ish joyidan uyushtirilgan holda", 2,4 foizi "turoperatorlar yordamida", deya javob bergan. So'rov hamyurtlarimiz sayohatga asosan shaxsiy avtomobili (56,8 foiz) va poyezd (17,3 foiz) da chiqishini ko'rsatdi.

MHTI mutaxassislari tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalaridan kelib chiqib, ichki turizmni yanada rivojlantirish uchun quyidagi takliflarni bildirish mumkin:

- "Turistik mahalla", "Turistik hudud" maqomiga ega aholi punktlarining reyestrini shakllantirish va elektron platformani ishlab chiqish;
- asosiy turistik salohiyatdan kelib chiqqan holda har bir hududning o'z brendini shakllantirish.

Ma'lumot uchun: *Respublikaning turistik salohiyatini targ'ib qilish va turistlar oqimini yanada oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasining 28 ta xorijiy davlatdagi diplomatik vakolatxonalariga mablag' ajratildi, shuningdek, joriy yilning 10 oyi davomida 16 ta xalqaro turistik yarmarkada milliy turizm stendi va tadbirkorlik subyektlari ishtiroki ta'minlandi.*

2018-2023 YILLARDA O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR NATIJASI

O'zbekistonga kelgan xorijiy sayyohlar (ming nafar)

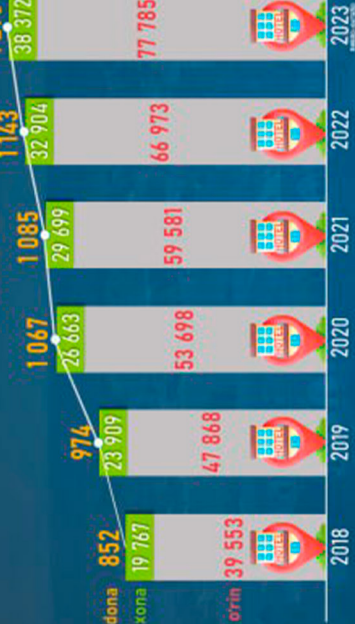
Sayyohlik xizmatlari eksporti hajmi (ming AQSh dollari hisobida)

Ichki sayyohlar (ming nafar)

Sayyohlarni joylashtirish vositalari (birlikda)

Mehmon uylari (birlikda)

Xostellar (birlikda)

Sayyohlarga xizmat ko'rsatuvchi subyekt va obyektlar (birlikda)

Turagentlar (birlikda)

Gid-ekskursovodlar (nafar)

2023-yilning 9 oyi (yanvar-sentyabr) yakunlariga ko'ra, faoliyat ko'rsatayotgan kichik biznes subyektlarining soni 418,7 mingtaga yetgan. Buning 67,7 mingtasi yangi tashkil etilgan kichik biznes subyektlaridir. Ularning ulushi savdoda 38,6 foizni tashkil etgan bo'lsa, sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatishda 1,7 foizni tashkil qilgan.

Tahlil davrida kichik biznes subyektlarining mahsulot (ishlar va xizmatlar) eksporti 5,3 mlrd. AQSh dollarini yoki umumiy eksport hajmining 30,1 foizini tashkil etdi. Hududlar bo'yicha eksportning eng yuqori ulushi Surxondaryo (74,7 foiz) viloyatida, eng past ulushi esa Navoiy viloyati (8,3 foiz) da qayd etildi.

Mamlakat bo'yicha kichik tadbirkorlikning eksportdagi ulushi 2,7 foiz punktiga ortgan. Hududlar bo'yicha Surxondaryo (15,7 foiz punkti), Farg'ona (19,4 foiz punkti) viloyatlari va Toshkent (7,1 foiz punkti) shahrida eng yuqori o'sish kuzatildi.

Kichik biznes subyektlari tomonidan sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish 2022-yilning 9 oyidagiga nisbatan 1,7 foiz punktiga yuqori bo'ldi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining ko'rsatilgan umumiy xizmatlar hajmidagi ulushi 47,2 foizni tashkil qildi.

2023-yilning yanvar-sentyabr oylarida kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi 118,1 trln. so'mni tashkil qilgan. Bu 2022-yilning mos davridagiga nisbatan 113,8 foiz ko'p demakdir. Sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi esa 119,1 trln. so'mga yetgan va 115,5 foiz o'sish ta'minlangan. Bajarilgan qurilish ishlari hajmi 80,0 trln. so'mga yetgan va o'sish sur'ati 105,9 foizni tashkil qilgan. Xizmatlar sohasi hajmi 155,2 trln. so'mni tashkil qilgan va 105,3 foizga oshgan.

Iqtisodiyotda ayollar rahbarlik qilayotgan kichik biznes subyektlarining hissasi tobora oshib borayotganini alohida qayd etish joiz. Hududlar bo'yicha Toshkent shahrida ayol rahbarlar boshqaruvi ostidagi kichik korxonalar va mikrofirmalarning ulushi 27,9 foizni tashkil etishi anqilandi. Undan keyingi o'rinlarni Toshkent (12,8 foiz), Samarqand (8,4 foiz) viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasi (6,6 foiz) egallaydi.

KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING RIVOJLANISH TENDENSIYASI

(2023-yilning 9 oyi yakunlari bo'yicha)

Ko'rsatilgan xizmat turlarining ulushi (%)

Jami tadbirkorlik subyektlari tarkibidagi ulushi (%)

Faoliyat ko'rsatayotgan	Hudud nomi	Yangi tashkil etilgan
5,1	Qoraqalpog'iston Respublikasi	7,3
5,9	Andijon	4,8
6,6	Buxoro	6,7
4,1	Jizzax	5,2
7,0	Qashqadaryo	7,3
4,8	Navoiy	4,5
5,6	Namangan	5,3
9,0	Samarqand	9,2
5,1	Surxondaryo	3,9
2,7	Sirdaryo	2,6
9,3	Toshkent	7,9
8,7	Farg'ona	9,3
5,8	Xorazm	7,5
20,4	Toshkent sh	18,3

Ayol rahbarlar boshqaruvidagi kichik korxon va mikrofirmalar ulushi (%)

Toshkent sh	27,9
Toshkent	12,8
Samarqand	8,4
Qoraqalpog'iston Respublikasi	6,6
Xorazm	6,0
Surxondaryo	5,9
Buxoro	5,7
Navoiy	5,6
Farg'ona	4,6
Qashqadaryo	4,6
Jizzax	3,2
Sirdaryo	3,0
Andijon	2,8
Namangan	2,8

Mahsulot eksportidagi va sanoatdagi ulushi (%)

Sohalardagi faoliyat hajmi (trln so'm)

2030-yilgacha BMTning Global kun tartibidagi Barqaror rivojlanish maqsadlarini izchil amalga oshirish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2030-yilgacha 16ta Barqaror rivojlanish milliy maqsadlari hamda ular bilan bog'liq bo'lgan 125 ta vazifa tasdiqlandi.

"Sog'lom turmush tarzini ta'minlash va barcha yoshdagi insonlarning farovonligiga ko'maklashish" 16 ta milliy maqsadning uchinchisi bo'lib, u 13 ta vazifa hamda 23 ta ko'rsatkichdan iborat.

Tahlil davomida quyidagi asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha yuqori natijalarga erishilganligi aniqlandi:

- onalar o'limi koeffitsiyenti tirik tug'ilgan har 100 000 chaqaloqqa 2017-yilda 21,0 koeffitsiyentini tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 13,9 koeffitsiyentini tashkil qildi va ushbu ko'rsatkich 5 yil davomida 51,0 foizga yaxshilandi.
- sil kasalligi bilan kasallanish holatlari har 100 000 kishiga 2017-2022 yillarda 44,9 koeffitsiyentidan 35,3 koeffitsiyentigacha kamaydi va 27,0 foizga yaxshilandi.
- gepatit "B" bilan kasallanish 2017-yilda har 100 000 kishiga 0,8 koeffitsiyentini tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilda 0,4 koeffitsiyentini tashkil etdi va ikki barobar kamaydi.

- o'z joniga qasd qilish bilan bog'liq o'lim koeffitsiyenti 2017-yilda har 100 000 kishiga 7,5 koeffitsiyentini tashkil etgandi. Bu ko'rsatkich 2022-yilda 4,5 koeffitsiyentigacha pasayib, 66,7 foizga yaxshilandi.

- har 10 000 kishiga to'g'ri keladigan tibbiyot xodimlari soni 2017-yilda 26,1 koeffitsiyentini tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilda 27,9 koeffitsiyentiga oshdi va 6,9 foizga ijobiy o'zgarish qayd etildi.

BRMning 3-maqsadini "O'zbekiston – 2030" strategiyasi bilan o'zaro bog'langan holda amalga oshirish rejalashtirilgan bo'lib, jumladan quyidagi maqsadli parametrlarga erishish ko'zda tutilgan:

- ayollar, go'daklar va besh yoshgacha bo'lgan bolalar orasida o'lim bilan bog'liq holatlarni 2 barobar kamaytirish;
- tug'ruq o'rinlari sonini 35 foiz oshirish;
- bolalar orasida yuqumli va yuqumli bo'lmagan kasalliklarni 20 foiz qisqartirish;
- onkologik kasalligi bor 120 ming nafar bemorni davolash bilan to'liq gamrab olish.

BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti - FAO ma'lumotlariga asosan, 2023-yil yakunlari bo'yicha FAO oziq-ovqat narxlari indekslarining* umumiy qiymati 124,0 punktni tashkil etgan. Bu 2022-yildagi o'rtacha ko'rsatkichdan 19,7 punkt yoki 13,7 foizga past.

Don ekinlarining o'rtacha yillik narxi o'tgan yil oxirida, 2022-yildagi rekord darajadagi o'rtacha yillik ko'rsatkichdan 15,4 foiz past bo'ldi: bu pasayish xalqaro bozorlarda taklif yetarli darajada saqlanib qolgani bilan izohlanadi.

O'simlik moyi narxi 2022-yildagiga nisbatan 32,7 foiz past bo'ldi. Bu oxirgi 3 yil ichidagi eng past ko'rsatkich.

Jahon bozorida sut mahsulotlarining o'rtacha yillik narxi 2022-yildagi o'rtacha ko'rsatkichga nisbatan 16,6 foiz pasaydi: bu tendensiya import qiluvchi mamlakatlarda sezilarli zaxiralar mavjudligi sharoitida import talabining sustligi bilan bog'liq.

Go'shtning jahon bozorida o'rtacha narxi 2022-yildagiga nisbatan 3,5 foiz past bo'ldi: bu tendensiya go'sht import qiluvchi asosiy mamlakatlardan global talabning sustligi sharoitida yetakchi eksport qiluvchi hududlarda eksport imkoniyatlarining oshishi bilan bog'liq.

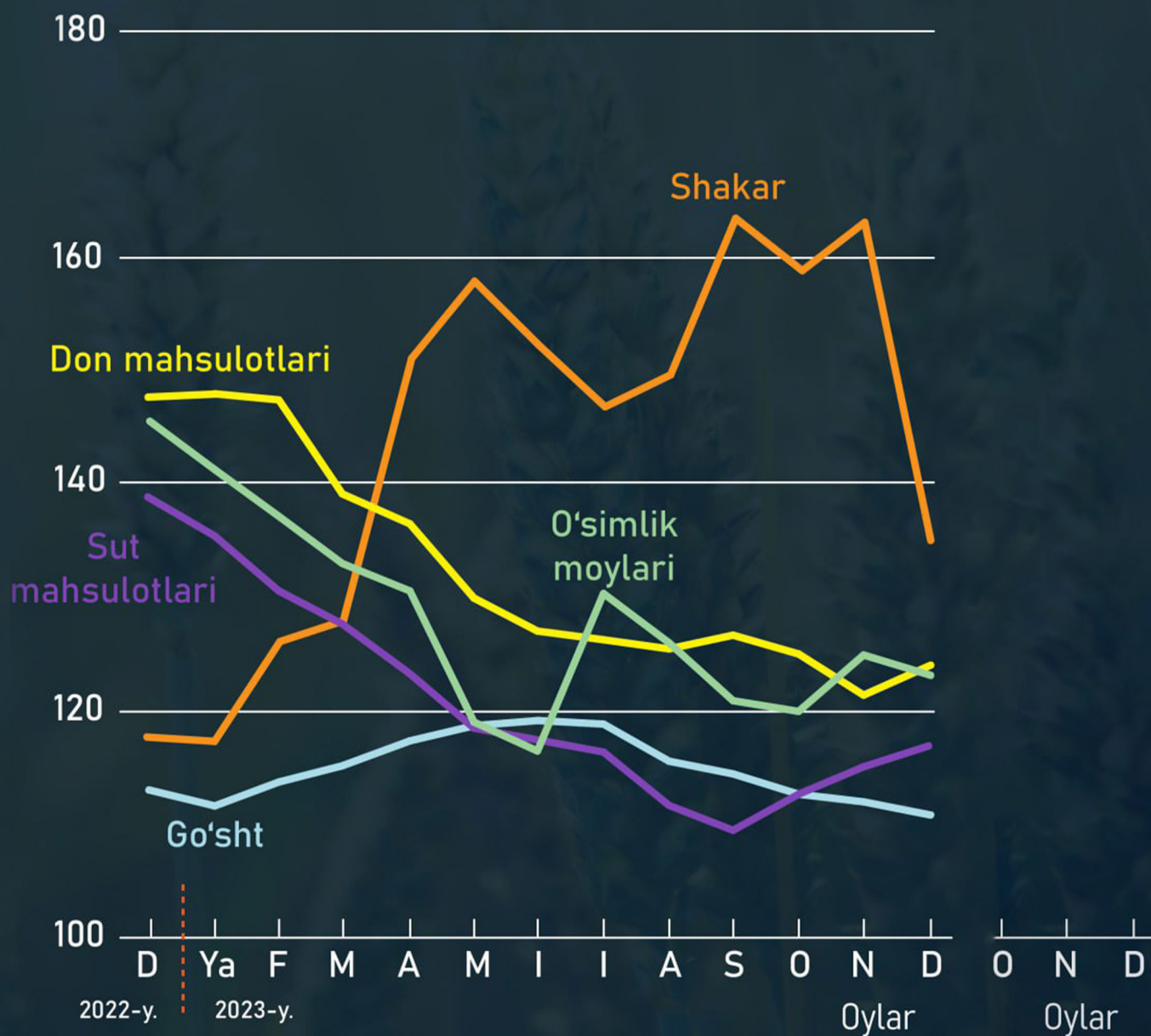
Jahon bozorida shakarining o'rtacha yillik narxi 2022-yildagiga nisbatan 26,7 foiz oshdi va 2011-yildan buyon eng yuqori darajaga yetdi. Bu birinchi navbatda jahon shakar bozorida talab va taklif muvozanatining barqarorligiga oid xavotirlar bilan bog'liq.

Statistika agentligining ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 2023-yilda oziq-ovqat mahsulotlari narxining oshishini 9,7 foiz (besh yil davomidagi minimal ko'rsatkich) darajasida ushlab turishga muvaffaq bo'ldi. Bu ayrim oziq-ovqat mahsulotlari uchun bojxona to'lovlarini nolga tenglashtirish kabi chora-tadbirlar natijasidir.

* FAO oziq-ovqat narxlari indeksi quyidagi mahsulot guruhlari uchun 5 ta narx subindeksini o'z ichiga oladi: don, o'simlik moyi, sut mahsulotlari, go'sht, shakar. O'lchov sifatida 2014-2016 yillar uchun o'rtacha qiymatlar qo'llaniladi.

FAO oziq-ovqat mahsulotlari narxlarini indekslari

2014-2016 = 100

Manba: FAO ba: Manba: FAO ma'lumotlari

Jahon moliya bozorida nobank moliya tashkilotlari kapital resurslar va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi mexanizmlarga bo'lgan yalpi talabni qondiruvchi asosiy manbalardan biri hisoblanadi.

Xalqaro valyuta jamg'armasining (XVJ) 2023-yilgi hisobotiga ko'ra, jahonda nobank moliya sektorining umumiy aktivlari qiymati 160 trln. AQSh dollarini tashkil etadi.

S'nggi yillarda O'zbekistonda nobank moliya sektorining jami investitsiyalari hajmi muttasil ortib bormoqda. Agar 2020-yilda nobank moliya tashkilotlari sektorining jami investitsiyalari hajmi 5,8 trln. so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilning dastlabki 6 oyida bu ko'rsatkich 9,1 trln. so'mga yetdi. O'z navbatida bu davrda nobank moliya tashkilotlari investitsiyalarining YalMga nisbati mos ravishda 1,6 foizdan 2,9 foizgacha oshdi.

Shunga qaramay, sohaning bugungi rivojlanish darajasi dunyoning rivojlanayotgan yetakchi mamlakatlaridagidan ortda qolmoqda. Masalan, nobank moliya tashkilotlari aktivlarining YalMga nisbati Tailandda 59,9 foizni, Qozog'istonda 12,7 foizni, Turkiyada 10,3 foizni tashkil etadi.

2023-yilning dastlabki yarmi yakuniga ko'ra, nobank moliya tashkilotlari tomonidan kiritilgan investitsiyalarning 45,3 foizi lizing xizmatlari, 38,7 foizi sug'urta bozori ishtirokchilari, 16,0 foizi fond birjasining ulushiga to'g'ri kelgan.

Lizing kompaniyalari portfelining umumiy hajmi 6,6 trln. so'mni tashkil qiladi. Uning asosiy qismi qishloq xo'jaligi texnikasi (36,0 foiz), texnologik uskunalar (26,5 foiz) va avtotransport (26,0 foiz) lizingiga to'g'ri keladi. Lizing bozorida banklar ulushi bilan birga avtotransport vositalari lizingi ham keskin kamayishi kuzatilmoqda. Bu esa banklarning faol avtokreditlash siyosati natijasi bo'lishi mumkin.

Sug'urta kompaniyalarining jami investitsiyalari hajmi 5,1 trln. so'mni tashkil etadi. Ushbu mablag' asosan depozitlar (63,4 foiz), qimmatli qog'ozlar bozori (24,4 foiz) hamda ko'chmas mulk bozoriga (8,2 foiz) yo'naltirilmoqda. Investitsiya kiritishning nisbatan xavfsiz shakli hisoblangan bank depozitlari bo'yicha foiz stavkasining o'sishi bank depozitlarida sug'urta kompaniyalari investitsiyalari hajmining ortib ketishini keltirib chiqardi.

«Toshkent» respublika fond bozorida yanvar-iyun oylarida jami 2,1 trln. so'mlik bitimlar imzolangan. Bitimlarning 93,8 foizi aksiyalar, 3,5 foizi obligatsiyalar, 2,6 foizi birlamchi ommaviy savdolarning (IPO) hissasiga to'g'ri keladi. Korporativ obligatsiyalar hajmining kamligi fond birjasiga obligatsiyalarni joylashtirish tartibini takomillashtirish zarurligidan dalolat beradi. Bu esa o'z navbatida korxonalariga bank kreditlarining muqobil manbalaridan foydalanish imkonini beradi.

O'zbekistonda nobank moliya sektorini rivojlantirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish taklif etiladi:

Lizing tashkilotlari tomonidan biznes va aholiga taklif etilayotgan xizmatlar tarkibida energiya samaradorligi yuqori bo'lgan quyosh panellari va kichik gidroelektr stansiyalar kabi zamonaviy texnologiyalar hajmini oshirish kerak.

Hayot sug'urtasi va tibbiy sug'urta kabi xizmatlarni amaliyotga keng joriy etish orqali sug'urta bozorining faolligini oshirish lozim.

Qimmatli qog'ozlar bozorini yanada rivojlantirish va iqtisodiyotda xususiy sektorning ulushini oshirish maqsadida Respublika fond birjasini xususiylashtirish imkoniyatlarini o'rganish maqsadga muvofiq.

2022-yilda BMT Taraqqiyot dasturi va Oksford kambag'allikni qisqartirish va inson taraqqiyoti tashabbuslari markazi hamkorlikda e'lon qilgan hisobotga ko'ra, dunyo bo'ylab 1,2 mlrd. kishi ko'p o'lchamli kambag'allik mezonlari bo'yicha kambag'al hayot kechirmoqda va ularning aksariyati sutkasiga 2,15 AQSh dollaridan kam daromad topayapti.

Xalqaro tajribada Conditional cash transfer (shartli naqd pul o'tkazish) deb ta'riflanuvchi ijtimoiy kelishuv dasturlari mavjud bo'lib, odatda kambag'allikni qisqartirish uchun kam ta'minlangan aholi ehtiyojlaridan kelib chiqib qo'llaniladi.

Ijtimoiy kelishuvlar ehtiyojmand aholiga ko'maklashgan holda inson kapitalini rivojlantirish orqali kelgusi avlod uchun "ijtimoiy lift" vazifasini bajaradi. Bundan tashqari, ijtimoiy shartnomalar kambag'allikning gender tafovutini yaxshilashda yordam beradi.

Braziliyada 90-yillardan boshlab "Bolsa Família" dasturi yo'lga qo'yilgan. Unga ko'ra, kambag'al uy xo'jaliklarining bolalari (6 yoshdan 15 yoshgacha) muntazam maktabga qatnasa hamda 6 yoshigacha emlangan bo'lsagina nafaqa olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Turkiyada ijtimoiy kelishuv mexanizmlarida tibbiyot va ta'lim sohasiga ustuvorlik berilgan. Masalan, kam ta'minlangan onalarga muntazam tibbiy ko'rikdan o'tish sharti bilan 9 oy davomida bepul tibbiy va moddiy yordam (nafaqa) beriladi. Bundan tashqari, 5 yoshgacha bo'lgan bolalarni muntazam tibbiy ko'rikdan o'tkazish sharti bilan ota-onalarga tibbiy va pul yordami ko'rsatiladi. Shuningdek, kambag'allik tufayli bolalarning maktabga qatnovini ta'minlay olmaydigan oilalarga davomatni to'liq ta'minlaganida nafaqa beriladi.

Rossiya Federatsiyasi statistika xizmati ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yil davomida mamlakatda 281,8 mingta ijtimoiy shartnoma tuzilib, 981,2 ming nafar fuqaro qamrab olingan. Yil oxirida ijtimoiy shartnoma orqali yordam olganlarning daromadlari o'rtacha 1,6 baravar oshgan.

O'zbekistonda ham ehtiyojmand oilalarga 70 dan ortiq turdagi ijtimoiy yordam va xizmatlar ko'rsatib kelinmoqda. Lekin mazkur jarayonda ijtimoiy yordam va xizmatlardan foydalanuvchilarning aniq mas'uliyati va majburiyati belgilanmagan va barcha xizmatlar to'liq elektron tarzda ko'rsatilmaydi.

2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida "aholi uchun majburiy ijtimoiy kafolatlarni ta'minlash, ehtiyojmand qatlamlarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, ijtimoiy himoya turlaridan foydalanish imkoniyatini sohani raqamlashtirish hisobiga kengaytirish, ushbu jarayonga ochiqlik va shaffoflik tamoyillarini joriy qilish" bo'yicha maqsadlar belgilab olingan.

Xulosa sifatida ijtimoiy himoya sohasidagi barcha mexanizmlarni to'liq qamrab oladigan, tomonlarning huquq va burchlari hamda majburiyatlari belgilab olinadigan, har bir ehtiyojmand oila (yoki fuqaro) bilan individual tuziladigan ijtimoiy shartnoma tizimini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq. **Shartnomalarni quyidagi yo'nalishlarda tuzish tavsiya etiladi:**

- ehtiyojmand oila yoki fuqaro bilan bandlikni ta'minlash sohasida;
- kasb-hunar, xorijiy tilni o'rganish yoki
- tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish sohasida;
- ijtimoiy yordam va xizmatlar ko'rsatish sohasida.

2023-yilning dekabr oyida Toshkent shahrida taklif etilgan uy-joy ijara narxlari

o'qish vaqti
54 soniya

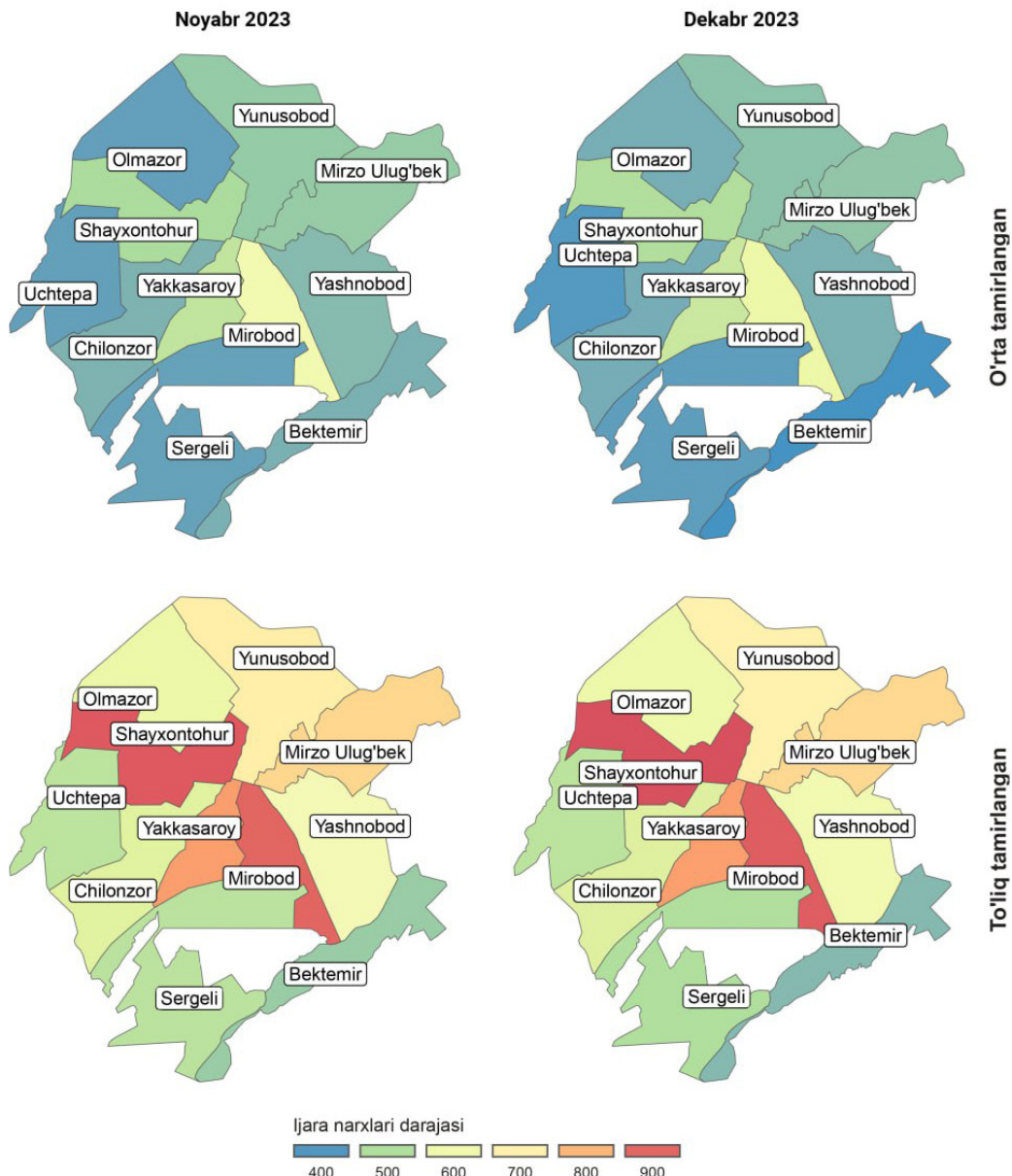
2023-yilning dekabr oyida Toshkent shahrida o'rtacha va to'liq ta'mirlangan uy-joylar uchun ijara narxlarida tushish kuzatildi. Lekin, 4 xonali xonadonlarning ijara narxlarida ko'tarilish qayd etildi.

2023-yilning so'nggi oyida o'rtacha ta'mirlangan xonadonlar uchun taklif etilgan ijara narxlari noyabr oyidagiga nisbatan o'rtacha 0,3 foizga pasaydi.

Ushbu guruhda 1 xonali xonadonlar uchun taklif etilgan ijara narxlari noyabr oyidagiga nisbatan o'rtacha 0,2 foizga pasayib, 400 dollarni tashkil etgan bo'lsa, 2 xonali xonadonlar uchun o'rtacha ijara narxlari (443 dollar) 1 foizga, 3 xonali uylarning ijara narxlari (515 dollar) 0,7 foizga arzonlashgan. 4 xonali uylarning o'rtacha ijara narxlari (594 dollar) esa 0,7 foizga oshgan.

To'liq ta'mirlangan guruhdagi uylar uchun taklif etilgan o'rtacha ijara narxlarida 0,4 foiz tushish kuzatildi. Xususan, shahar bo'yicha 1 xonali uylar uchun o'rtacha ijara narxlari (476 dollar) 2 foiz arzonlashgan bo'lsa, 2 xonali (653 dollar) va 3 xonali (782 dollar) uylar uchun ushbu ko'rsatkich mos ravishda 0,3 foiz va 0,4 foizni tashkil etgan. Lekin, 4 xonali uylar uchun o'rtacha ijara narxlari 0,9 foiz qimmatlashgan va 915 dollarga yetgan.

Ijara narxlari to'g'risidagi ma'lumotlar olx.uz platformasidan veb skreping (web scraping) usulida to'plandi. Bunda noyabr oyi uchun 45.4 mingta va dekabr oyi uchun 41.4 mingta ma'lumotdan foydalanildi.

Qanday qilib Angliya banki inflatsiyani ikki barobar kamaytirishga erishdi?

 o'qish vaqti
99 soniya

Buyuk Britaniyada inflyatsiyaning 2,3 barobar sekinlashishida 3 ta asosiy omil muhim rol o'ynadi:

1. Angliya bankining pul-kredit siyosati samaradorligi;
2. Energiya regulyatorining energiya narxлари bo'yicha siyosati hamda manzilli subsidiya tizimi;
3. Jahonda energiya va oziq-ovqat narxlarining barqarorlashishi.

2023-yilning noyabr oyida Buyuk Britaniyada yillik inflyatsiya darajasi 4,6 foizgacha pasaydi. Bu esa so'nggi ikki yil ichidagi eng past ko'rsatkich hisoblanadi. 2022-yilning mos davrida inflyatsiya darajasi 10,5 foizni tashkil qilgandi.

2023-yil davomida Angliya banki iqtisodiyotda talabni sovitish va narxlar oshishini sekinlashtirish maqsadida asosiy stavkasini ketma-ket 5 marta ko'tardi. 2023-yilning fevral oyida asosiy stavka 3,5 foizdan 4,0 foizga oshirilgan bo'lsa, mart oyida 4,25 foizga, may oyida 4,5 foizga, iyun oyida 5 foizga va avgust oyida 5,25 foizgacha ko'tarildi.

Hozirga qadar asosiy stavka 5,25 foiz darajasida saqlanib turibdi. Bu esa so'nggi 15 yil davomidagi eng yuqori ko'rsatkich hisoblanadi. Asosiy stavkaning ko'tarilishi natijasida moliya bozorlarida foiz stavkalarining ko'tarilishi moliyaviy vositalardan (masalan, depozitlar) keladigan daromadlarning oshishiga olib keldi va odamlarni sarflash o'rniga ko'proq jamg'arishga undadi. Bu esa tovarlar va xizmatlarga bo'lgan talabni kamaytirdi.

Iste'mol va ipoteka kreditlari bo'yicha yuqori foiz stavkasi odamlar va kompaniyalar kamroq qarz olishi va xarajatlar ehtimolini kamaytirdi va natijada iqtisodiy faoliyatning sekinlashishi talab inflyatsiyasini kamaytirdi.

Foiz stavkasining ko'tarilishi hamda talabning kamayishi importga bo'lgan bosimni kamaytirib, valyuta kursining mustahkamlanishiga olib keldi. Bu esa o'z navbatida import qilinadigan tovarlar va xizmatlar narxini pasaytirib, inflyatsiyaning ham pasayishiga xizmat qildi.

Gaz va elektr energiyasi bozori bo'yicha boshqarma (The Office of Gas and Electricity Markets - Ofgam) energiya yetkazib beruvchilar tomonidan har bir gaz va elektr energiyasi birligidan undiriladigan maksimal miqdorni chekladi. Bu esa energiya bozoridagi o'zgarishlarni aks ettirishi uchun chegarani har chorakda qayta ko'rib chiqishni taqazo etadi. Chegara global energiya bozoridagi o'zgarishlarga qarab ko'tarilishi yoki pasaytirilishi mumkin.

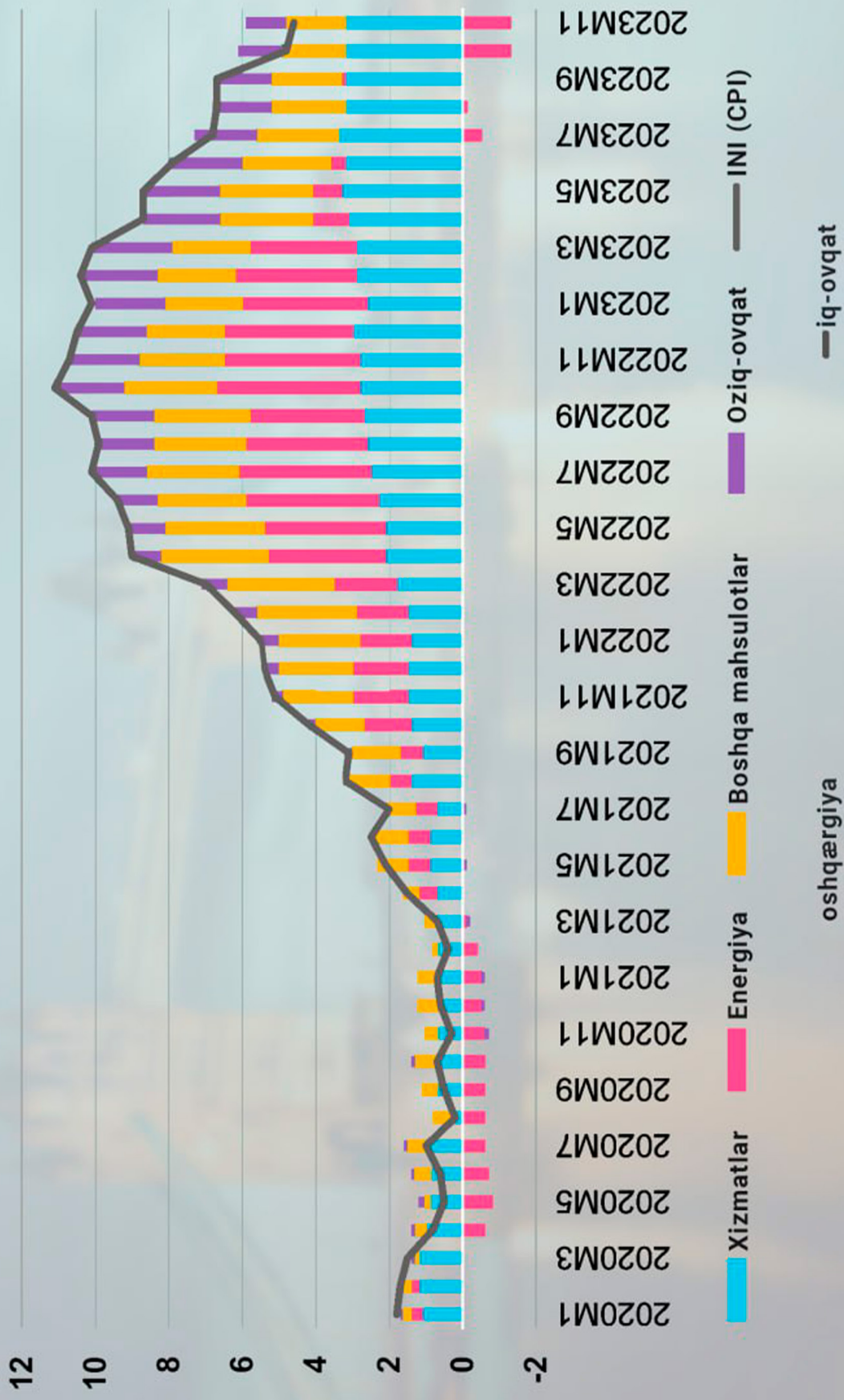
Ofgam tomonidan energiyaga qo'yilgan narx chegarasi 2022-yilning fevral oyidan boshlab keyingi davr uchun 1877 funt sterlingga (54 foizga) oshdi. 2022-yilning 4-choragida energiya narxлари keskin darajada oshganligi sababli ushbu ko'rsatkich 3371 funt sterlinggacha (80 foizga) ko'tarildi.

Shuningdek, 2022-yilning oktyabr oyidan 2023-yilning mart oyigacha bo'lgan davrda Energiya to'lovlarini qo'llab-quvvatlash tizimi (Energy Bill Support Scheme) doirasida uy-xo'jaliklariga energiya xarajatlarining ma'lum qismini qoplash uchun manzilli ravishda 400 funt sterling miqdorida mablag' ajratildi.

Inflyatsiya darajasini pasaytirish, aholining xarid qobiliyatini oshirish uchun tegishli choralarning ko'rilishi natijasida 2023-yilning oxirlariga kelib inflyatsiya darajasi ikki barobardan ko'proqqa pasaydi.

Buyuk Britaniyada iste'mol narxlarini indeksini

Inson hayotining tabiat bilan uzviy bog'liqligi minglab yillar oldin o'z isbotini topgan haqiqat. Tabiatdagi har bir hodisa, voqea va jarayonlar inson hayotiga bevosita ta'sir o'tkazmay qolmaydi. Shuning uchun bugungi kunda tabiatga nisbatan ehtiyotkorona munosabatda bo'lish, uni asrab-avaylash va u bilan uyg'un holda yashash eng dolzarb mavzulardan biriga aylangan. Eng muhimi, tabiatga muhabbat tuyg'usini yoshlar ongiga qadriyat sifatida singdirish darkor. Zotan, tabiatni asrash insoniyatni asrash, demakdir va buni bir qonun, tashkilot yoki dastur bilangina emas faqat chuqur singdirilgan kundalik qadriyat darajasida amalga oshirish mumkin.

Atrof-muhit omillarining aholi salomatligi va mehnat unumdorligiga ta'siri o'nlab yillar davomida tadqiqot mavzusi bo'lib kelgan. Iqtisodiy nuqtayi nazardan, sog'lom aholi va ishchi kuchi farovonligi mehnat unumdorligini oshiradi, ishchilarning vaqtincha nafaolligi bilan bog'liq xarajatlarni kamaytiradi va oxir-oqibat aholining moliyaviy farovonligini yaxshilaydi.

Ko'pgina xorijiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xodimlarning jismoniy va ruhiy salomatligini yaxshilash moliyaviy holatga ijobiy ta'sir qiladi. Yaxshi kayfiyatga ega sog'lom xodimlar ko'proq ishchanlik qobiliyatiga ega bo'lib, qisqa vaqt ichida katta hajmdagi ishlarni bajarishi mumkin. Aksincha, yomon ekologik muhit va tabiat bilan uyg'unlikning yo'qligi nafas yo'llari (havo sifatining pastligi sababli) va ichak kasalliklarining (suv va oziq-ovqat sifati pastligi sababli) tarqalishiga olib kelishi mumkin. Gallup tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, nosog'lom ishchilar korxonalarga yiliga dunyo bo'yicha o'rtacha 153 milliard dollar zarar keltiradi.

Metodologiya. Ushbu tahlillarni olib borishda Jahon bankining 169 ta mamlakatga oid ma'lumotlaridan foydalanildi. Bu ko'rsatkichlar aholi jon boshiga CO2 emissiyasi va RM2.5 miqdori (m³ ga to'g'ri keluvchi mikron hajmi), suv taqchilligi va tabiiy o'rmonlar (million m³) atrof-muhit sharoitlari uchun proksi o'zgaruvchilar sifatida foydalanildi.

Natijalar.

Regressiya modeli natijalariga ko'ra, nafas yo'li kasalliklari bilan bog'liq o'limning 10 kishiga (100 000 aholiga) ko'payishi aholi jon boshiga YalMni (2015-yil narxlarida) 631,2 dollarga kamaytiradi. Nafas yo'li kasalliklarining tarqalishiga tabiatdagi ifloslanishning asosiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lgan RM2.5 ning ta'siridir. RM2.5 emissiyasining 1 mikronga kamayishi (m³ maydonga) nafas yo'li kasalliklari tufayli o'limni 2-3 kishiga (100 ming kishiga) kamaytirish imkonini beradi.

Amaliyotda qo'llash uchun:

Barcha sharoitlarda: Atrof-muhitga siz ham ta'sir qilishingiz mumkinligini yodda tuting. Kundalik iste'molingizni nazorat qiling va resurslardan qayta foydalanishga qaratilgan sa'y-harakatlarni qo'llab quvvatlang.

Shaxsiy hayot: Vaqtingizning ma'lum bir qismini tabiat qo'ynida o'tkazing, uning go'zalligini qadrlang va undagi nozik muvozanatni asrang.

BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari reytingiga muvofiq O'zbekiston 2023-yilda 166 ta mamlakat orasida 69-o'rinni egalladi va 2022-yil bilan taqqoslaganda o'z o'rnini 8 pog'onaga yaxshiladi.

Barqaror rivojlanish maqsadlarining 10 tasi bo'yicha ko'rsatkichlarning yaxshilanishi reytingdagi holatning yaxshilanishini ta'minladi. Ulardan biri "Sifatli ta'lim bilan ta'minlash" maqsadi (4-maqsad) bo'lib, u o'z ichiga 9 ta vazifa hamda 6 ta ko'rsatkichni qamrab oladi. 4-maqsadning quyidagi ko'rsatkichlari o'sishi natijasida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi:

Uy xo'jaliklarini o'rganish bo'yicha xalqaro dastur - Multiindikator klaster kuzatuvlari (MICS) doirasida olib borilgan tadqiqotlar sog'lig'i, ta'lim olishi va psixologik ijtimoiy farovonligi nuqtayi nazaridan yaxshi rivojlanayotgan 3-5 yosh oralig'idagi bolalar ulushi 82,6 foizni tashkil etishini ko'rsatdi. Bu ko'rsatkich BMTga a'zo mamlakatlar bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichga mos keladi.

2018-2022 yillarda bolalarning boshlang'ich ta'limga bir yillik tayyorlov jarayonida ishtirok etishi 2 barobar yaxshilandi va 2022-yilda 84,2 foizni, jumladan, qizlarning ishtiroki 83,4 foizni, o'g'il bolalarning ishtiroki 85,0 foizni tashkil qildi.

2018-2022 yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishda malakali yoshlar va katta yoshdagilarning ulushi sezilarli darajada ortdi. **Xususan:**

- elektron jadvalda asosiy arifmetik formulalardan foydalanishda 10,5 foizdan 14,7 foizga;
- taqdimot dasturi yordamida elektron taqdimotlarni (jumladan tasvirli, ovozli, video yoki diagrammali) yaratishda 6,7 foizdan 7,8 foizga.

Ta'lim tizimidagi farovonlikni o'rganadigan paritet indeksini hisoblashda eng kam daromadli uy xo'jaliklari orasida (1 kvintil bo'yicha) indeksning 0,92 dan 1,03 gacha ijobiy o'sishi qayd etildi.

2018-2022 yillarda ta'lim jarayonida zarur vositalar bilan ta'minlangan maktablar ulushi ham ortdi. **Masalan:**

- ta'lim maqsadlari uchun internetdan foydalana oluvchi maktablar ulushi 86,3 foizdan 94,6 foizga;
- kompyuterlar bilan ta'minlangan maktablar ulushi 87,3 foizdan 97,7 foizga;
- jismoniy imkoniyatlari cheklangan o'quvchilar uchun moslashtirilgan infratuzilma va materiallarga ega maktablar ulushi 26,5 foizdan 49,8 foizga ko'paydi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim darajasi bo'yicha eng kam talab qilinadigan malakaga ega o'qituvchilar ulushi 95,6 foizdan 96,1 foizga yetdi.

4-maqsadning bajarilishi "O'zbekiston-2030" strategiyasi maqsadlari bilan uzviy ravishda bog'liq bo'lib, unda mamlakatda ta'lim sifatini oshirishga jiddiy e'tibor qaratilgan va quyidagi vazifalar belgilangan:

- davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini 100 foiz kompyuter sinfi bilan ta'minlash orqali tarbiyalanuvchilarda boshlang'ich kompyuter savodxonligi ko'nikmalarini shakllantirish;
- yangi avlod darsliklari asosida planshetlar uchun 1 000 ta multimedia dasturini yaratish;
- barcha umumiy o'rta ta'lim muassasalarida kasb-hunarga o'rgatish kurslarini joriy etish;
- nodavlat umumiy o'rta ta'lim tashkilotlari sonini 1 000 taga yetkazish;
- 14 ta hududiy professional tayyorgarlik markazini tashkil etish, malaka toifasiga ega bo'lgan pedagog kadrlar ulushini 50 foizga, masofaviy yoki aralash shakllarda tashkil etiladigan malaka oshirish kurslari ulushini 30 foizga yetkazish va sifatli ta'limga erishish uchun boshqa muhim choralarni amalga oshirish.

Har bir inson hayotida lafz shubhasiz muhim ahamiyatga ega. Chunki u boshqalarning sizga bo'lgan ishonchini oshiradigan, mustahkamlaydigan fazilatdir. Til bilan berilgan va'da insonning subutli yoki subutsiz ekanini belgilaydi. Agar u lafzida tursa, demak, unga tevarak atrofdagilarning ishonchi ortib boraveradi, aksincha bo'lsa, ishonchi yo'qoladi. Shu bois ham xalqimiz lafzi halollikni qadriyat sifatida ko'radi.

Dunyo tajribasiga e'tibor qiladigan bo'lsak, ko'plab taniqli firma va kompaniyalar lafzga mas'uliyat bilan yondashgani uchun ham muvaffaqiyatga erishgan, deb bermalol aytish mumkin.

Ijtimoiy omillarning iqtisodiy o'sishga ta'siri bir necha o'n yillar davomida iqtisodchilar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar mavzusi bo'lib kelgan. Agar jamiyatda har bir fuqaro o'z so'ziga sodiq bo'lsa, bu nafaqat ular o'rtasidagi ishonchning oshishi, balki tadbirkorlik muhitining yaxshilanishi va iqtisodiy o'sishning ta'minlanishiga olib keladi.

Norvegiya ijtimoiy tadqiqotlar instituti professori Vollebekning fikriga ko'ra, shaxslarning bir-biriga bo'lgan ishonch darajasi va iqtisodiy o'sish dinamikasi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjud. Masalan, jamiyatda ishonch darajasi qancha yuqori bo'lsa, aholi jon boshiga daromad ko'rsatkichi shuncha yaxshi bo'ladi.

Ushbu tahlilda ishonch ta'siri va YaIM o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash maqsadida 2000-2019 yillar oralig'ida Markaziy Osiyo (Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston, O'zbekiston) va Kavkaz mintaqalaridagi mamlakatlar (Armaniston, Ozarbayjon, Gruzija), shuningdek, Mo'g'liston uchun ma'lumotlardan foydalanildi.

Metodologiya. Ishonch darajasi ko'rsatkichining YaIMga ta'sirini baholash o'zgarmas effektli modeldan foydalanildi. Bunda qonun ustuvorligi indeksi (RoL) lafz uchun proksi o'zgaruvchi, shuningdek, yalpi kapitalni shakllantirish (Capital), savdo ochiqligi (Trade) va to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) kabi omillar shartli o'zgaruvchilar sifatida qo'llanildi. Bu yerda qonun ustuvorligi, shartnomalarni bajarilishi, kelishuvlarni kuchga ega bo'lishi zahirida lafz qadriyati ustuvor bo'lganidan kelib chiqadi degan faraz yotibdi. Chunki bular hammasi o'zaro kelishuvning bir hosilalari.

Natijalar. Model natijalariga ko'ra, tahlil qilinayotgan davlatlarda qonun ustuvorligining 0,01 bandga oshishi YaIMni deyarli 0,7 foizga o'sishiga olib keladi. Modelning ishonchlilik testlari natijalariga ko'ra (6-jadvalga qarang) panellar o'zaro bog'liq, geteroskedastik va vaqt kesimida o'zaro bog'liqligi aniqlandi va shu sababdan hisob-kitoblar Driskoll-Krey standart xatoliklaridan foydalanilgan holda amalga oshirildi (5-jadvalning o'ng ustuni).

Amaliyotda qo'llash uchun:

Umuman: Qanday ishga qo'l urmang, halol bo'ling hamda so'zingizning ustidan chiqing. Agar va'da bersangiz, qanday noqulay vaziyat yuzaga kelsa ham uni bajaring. Agar va'dangizni bajarishga halaqit beradigan qandaydir kutilmagan holat yuzaga kelsa, bu haqida ochiq-oydin gaplashib oling.

Ishda/universitetda/maktabda: Va'dangizni o'z vaqtida bajarishga harakat qiling, plagiatdan qoching va ilmiy izlanishlaringizda rostgo'y bo'ling. Hamkasblar yoki sinfdoshlar bilan munosabatlarda rostgo'y bo'ling va fikringizni ochiq-oydin bildiring.

Millatning birinchi ko'rinishi bu til. Shu bois ham dunyoda o'zini hurmat qiladigan har bir millat avvalo o'z ona tilini ulug'laydi. Chunki o'tmish, bugun va kelajak til bilan birga yashaydi, saqlanib qoladi va rivoj topadi. Biz o'z oldimizga dunyodagi rivojlangan mamlakatlar qatoridan joy olishdek maqsadni qo'yg'an ekanmiz, avvalo ona tili va unga bo'lgan hurmatni qadriyat deb bilishimiz darkor.

Milliy yuksalish haqida so'z ketganda uning avvalo o'zbek tili bilan bog'liq ekanligini unutmaslik darkor. Shuning uchun ham o'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzini oshirishga alohida e'tibor berilmoqda. "O'zbek tili va adabiyoti" fani o'qituvchilari mehnatini rag'batlantirish, o'zbek tili bo'yicha xalqaro fan olimpiadasini o'tkazish hamda oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tili filologiyasi yo'nalishi bo'yicha davlat granti asosida o'qishga qabul qilish bu boradagi muhim qadamlardandir.

Ona tilini mukammal bilish iqtisodiy jihatdan ham ahamiyatli. Mutaxassislar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, ona tilini puxta o'rganish inson kapitaliga qilingan muhim sarmoyadir. Ona tiliga asoslangan ta'lim (Mother Tongue Based) aholining savodxonligi bilan birga muvaffaqiyatli o'qish va mehnat bozoriga kirish imkoniyatlarini oshiradi. Shuningdek, mahalliy tilga ko'proq e'tibor qaratadigan mamlakatlarda ijtimoiy taraqqiyot, harakatchanlik va kapitalning yaxshilanishi aniqlangan.

YUNESKO tadqiqotiga ko'ra, o'rta muddatli istiqbolda ona tiliga asoslangan ta'lim dasturlarida ta'lim olgan bolalar nafaqat savodxonlik ko'nikmalarini, balki o'ziga bo'lgan ishonch va madaniy g'ururni ham oshiradi. Ona tilini mukammal bilish ikkinchi chet tilini o'rganishda yordam berib, o'z navbatida ish haqining (ikkinchi tilni bilgani uchun) oshishiga olib keladi. Shuningdek, ona tilini o'rganishdagi ko'nikmalardan chet tillarni o'zlashtirishda keng foydalaniladi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotdagi hisob-kitoblarda O'zbekistonda 2021-yil uchun uy xo'jaliklari byudjetini o'rganish bo'yicha o'tkazilgan so'rov natijalaridan foydalanildi. Tadqiqotda ona tilini bilish umumiy ta'limdagi muvaffaqiyatni (ta'lim yillarini) oshiradi va ikkinchi chet tilini o'rganishda yordam beradi, degan gipotezalar shakllantirilgan. Ushbu gipotezalarni tekshirishda regressiya modelidan foydalanildi.

Bundan tashqari, ikkinchi tilni bilish ish haqi ustamalarining oshishiga olib kelishini baholashda Minserning ish haqi modelidan, chet tilini bilishning ish haqiga ta'siri baholashda oddiy regressiya va o'zgarmas effekt (fixed effect) modellaridan foydalanildi.

Natijalar. Ekonometrik tahlillar ona tilini bilish boshqa tillarni o'zlashtirish ehtimoli va umumiy ta'lim darajasini oshirishini ko'rsatdi. Shuningdek, o'rta yoki oliy ma'lumotga ega bo'lgan yoshlar orasida chet tillarni bilish ehtimoli yuqori ekanligi aniqlandi. O'zbekistonda har bir qo'shimcha o'qilgan ta'lim yili ish haqining 8,79 foizgacha oshishiga (dastlabki tadqiqotda Jizzax viloyatida 12,5 foizgacha) olib keladi.

Amaliyotda qo'llash uchun:

O'zbek tilida asarlar, jumladan san'at asarlari, kitoblar va boshqa materiallarning yaratilishi, turli dasturlarning ishlab chiqilishiga hissa qo'shing. O'zbek tili va adabiyotini boyitish, o'zbek tilining nufuzini oshirishga harakat qiling.

Mulk huquqi asosida eng ko'p auksion savdosiga chiqarilgan yer uchastkalari qo'yilgan lotlar soni Oltiariq (1 675 ta), Beshariq (652 ta), Hazorasp (609 ta), Qo'shko'pir (525 ta), Tuproqqal'a (525 ta) tumanlariga to'g'ri kelgan. Ijara huquqi asosida esa Andijon, Qiziltepa, Kattaqo'rg'on, Urgut, Bulung'ur, Sayxunobod, Nurobod va Zarafshon shaharlarida eng ko'p yer maydoni auksionga chiqarilgan. Natijada yer auksionlarida 1,02 trln. so'mlik savdolar amalga oshirilib, ushbu mablag'ning ma'lum bir qismi mahalliy byudjetga yo'naltirilgan.

Ushbu tuman (shahar) larda ko'p yer uchastkalarining auksion orqali sotilishi qo'shimcha 10 mingdan ziyod yangi tadbirkorlik subyektlarining tashkil topishiga olib kelgan.

Tahlil natijalariga ko'ra, quyidagi tumanlar qishloq xo'jaligi yerlarini ijara huquqi asosida dehqonchilik uchun auksionga eng ko'p chiqargani aniqlandi:

2023-yilning yanvar-noyabr oylarida 2022-yilning shu davridagiga nisbatan Qarshi tumanida 2,8 barobar, Mingbuloq tumanida 1,1 barobar, Bekobod tumanida 1,7 barobar, Bo'ka tumanida 1,7 barobar, Oltiariq tumanida 3,6 barobar ortgan.

Auksionga qo'yilgan yer maydonlari tumanda aholi bandligini ta'minlash va daromadlarini oshirishga xizmat qilmoqda. Jumladan, Shahrisabz tumanida qishloq aholisiga dehqonchilik uchun auksion orqali ijaraga yer berilishi tufayli mavjud ishsizlarning 30 foizi, Uchqo'rg'on tumanida esa 40 foizi ish bilan ta'minlangan.

Yer auksion savdolarini yanada takomillashtirish uchun quyidagilar taklif qilinmoqda:

- auksion savdolariga ijtimoiy infratuzilma hamda muhandislik kommunikatsiyalari obyektlari mavjud bo'lgan hududlarda namunaviy loyihalar asosida master rejani ishlab chiqish sharti bilan yer uchastkalarini mulk huquqi asosida auksionga chiqarish ishlarini jadallashtirish;

- tuman (shahar) kadastr filiallari hamda qurilish bo'limlari shaharsozlik infratuzilmasi mavjud bo'lgan yerlarning auksion savdolariga chiqarilishi ularning iqtisodiy jihatdan jozibadorligini oshiradi hamda hududlarda tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga imkoniyat yaratadi.

Tahlillarga ko'ra, ayrim tumanlarda lalmi hamda cho'l-dasht yerlar auksionga chiqarilayotgani ma'lum bo'ldi. Bunday yerlarda auksion savdolarini takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya qilinadi:

- qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallangan yerlarning auksion-konkurs shaklidan auksion-ochiq savdo tizimiga o'tilishi (har bir lot uchun ma'lum bir minimal narx belgilanadi, keyin ishtirokchilar tomonidan bosqichma-bosqich yuqori narx taklif qilinadi) yerdan foydalanishni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi;

- auksiondan olingan yerning ijara huquqini garovga qo'yib kredit olish mexanizmini joriy qilish dehqon xo'jaliklarining aylanma mablag'larini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xalqimiz o'z tarixi mobaynida bag'rikenglikning eng yaxshi namunalarini ko'rsatib kelgan va ma'rifatga asoslanuvchi ushbu oliy qadriyat xalqimiz turmush tarzining ajralmas bir qismiga aylangan.

Shu o'rinda bag'rikenglikning iqtisodiy taraqqiyotga ta'sirini ham unutmash lozim. Dunyo olimlari olib borgan tadqiqotlar bag'rikenglik innovatsion, texnologik va iqtisodiy rivojlanishni tezlashtirishini ko'rsatdi. Bundan tashqari, bag'rikenglik inson kapitali orqali iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir qiladi.

Diniy bag'rikenglik ta'minlangan davlatlar turli hududlardan kelgan muhojirlarni o'ziga jalb qiladi va bu, ma'lum bir iqtisodiyotning barcha soha va tarmoqlarida raqobatbardosh ishchi kuchining shakllanishiga olib keladi. Natijada, bag'rikenglik yangilik, ijodkorlik va ishchi kuchi bozorida xilma-xillikka imkon berib, jamiyatdagi hayot sifati va farovonligini oshiradi.

Bag'rikenglik jamiyatda hamjihatlikka yordam beradi, kelishmovchiliklarni kamaytiradi va inson huquqlarini qo'llab-quvvatlagan holda barqarorlikni ta'minlab, iqtisodiy o'sishga olib keladi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda turli mamlakatlardagi etno-lingvistik xilma-xillik indeksleri hamda Jahon banki ma'lumotlar bazasidan foydalanildi. Tadqiqot 93 ta rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatning 2004-2013 yillardagi hayotiga oid ma'lumotlarini o'z ichiga oladi. Tadqiqotda asosiy mustaqil o'zgaruvchi sifatida etnik fraksiyalanish indeksidan (YEF) foydalanildi. Etnik xilma-xillik indeksi 0 dan 1 gacha o'zgarib turadi. Bu yerda 0 xilma-xillik yo'qligini va 1 har bir kishi boshqa etnik guruhga tegishli ekanligini anglatadi.

Natijalar. Regressiya tahlili natijalari etnik xilma-xillik indeksi daromad sinfiga qarab turli mamlakatlar uchun turlicha ta'sir qilishini ko'rsatdi. Yuqori daromadli mamlakatlar uchun etnik xilma-xillik indeksi o'sishining ta'siri ijobiy, boshqacha aytganda, etnik xilma-xillik indeksining 1% ga o'sishi, boshqa o'zgaruvchilarni o'zgarimas holda saqlaganda, aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulotning o'rtacha 1,17% ga o'sishiga olib keladi. Bundan kelib chiqadiki, etnik xilma-xillik va bag'rikenglik iqtisodiy farovonlikni mustahkamlaydi.

Amaliyotda qo'llash uchun:

Barcha sharoitlarda: E'tiqodi, madaniyati va kelib chiqishidan qat'i nazar barchaga hurmat bilan munosabatda bo'ling. Kamsituvchi hazil yoki gap-so'zlardan saqlaning. Biror qarorga kelishdan oldin uning mohiyatiga yeting.

Ishda/universitetda/maktabda: Xilma-xillikka hurmat bilan yondashing va inklyuzivlik, ya'ni tashqi ko'rinishi, kelib chiqishi, jinsi va salomatligidan qat'i nazar barchaga jamiyat hayotining turli jabhalarida ishtirok etish imkoniyatini beruvchi qoidaga amal qiling. Kamsituvchi xatti-harakatlarga qarshi bo'ling va hamma uchun teng imkoniyatlarni himoya qiling.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining savdo va taraqqiyot bo'yicha konferensiyasi - UNCTAD ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda ko'plab mamlakatlar investitsiya siyosati choralari ishlab chiqish bo'yicha o'z faoliyatini kuchaytirgan. Jumladan, 66 ta mamlakat xorijiy investitsiyalarga ta'sir qiluvchi jami 146 ta chora-tadbirni joriy qilgan. Bu 2021-yildagiga nisbatan 35 foiz ko'p. O'zbekistonda 2021-yilda xorijiy investitsiyalar bilan bog'liq 2 ta chora-tadbir qabul qilingan bo'lsa, 2022-yilda ularning soni 4 tani tashkil etdi.

2022-yilda qabul qilingan xorijiy investitsiyalarga ta'sir etuvchi chora-tadbirlarning 70 foizi investitsiyalar uchun qulay shart-sharoit yaratishga qaratilgan bo'lib, ularning 3/4 qismi har doimgidek rivojlanayotgan mamlakatlar, shu jumladan O'zbekistonda qabul qilingan.

Ikki tomonlama investitsiya shartnomalari (ITISH) ni isloh qilishni faollashtirish jarayoni davom etmoqda: 2022-yilda amaldagi ikki tomonlama investitsiya shartnomalarining umumiy soni 2584 tani tashkil etdi. Buning 2300 ga yaqini 2012-yilgacha qabul qilingan eski avlod shartnomalaridir. O'zbekistonda amaldagi ikki tomonlama investitsiya shartnomalari 49 tani tashkil etadi. Ulardan faqat 5 tasi 2012-yildan keyin imzolangan yangi avlod shartnomalaridir.

Yangi avlod shartnomalari asosan davlatning investitsiya tizimini nazorat qilish, tartibga solish va boshqarish huquqlarini himoya qilishni kuchaytirishga, shu jumladan, milliy xavfsizlik, jamoat investitsiyalarini qo'llab-quvvatlash, uzoq muddatli majburiyatlardan voz kechish hamda shartnomalarni o'zgaruvchan iqtisodiy voqelikka moslashtirish imkoniyatlarini o'z ichiga oladi.

2020-yilda UNCTAD mamlakatlarning rivojlanishini baholash bo'yicha yangi vosita - Ishlab chiqarish salohiyati indeksi (PCI) ni taklif qildi. U an'anaviy YaIM ko'rsatkichining muqobili bo'lib, islohotlar o'tkazilishi zarur bo'lgan sohalarni aniqlashda yordam beradi.

O'zbekistonning 2022-yilgi PCI bahosi 42,0 ballni tashkil etdi. Dunyo bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich esa 46,8 ballga teng bo'ldi.

O'zbekiston tabiiy kapitalning mavjudligi va undan foydalanish bo'yicha dunyoning boshqa mamlakatlariga nisbatan katta ustunlikka ega bo'lsada, «Transport» (dunyo bo'yicha o'rtacha 34,1 ballga nisbatan 25,0 ball), «Xususiy sektor» (50,8 ballga nisbatan 34,9ball), «Institutlar» (51,9 ballga nisbatan 38,4 ball) va «Inson kapitali» (44,6 ballga nisbatan 36,9 ball) subindekslari bo'yicha ortda qolmoqda.

Umuman olganda, xorijiy investitsiyalar sohasida O'zbekistonda amalga oshirilayotgan siyosat ko'p jihatdan jahondagi tendensiyalarga mos keladi. Shunga qaramay, islohotlarning maqsadga muvofiqligini kuchaytirish, ishlab chiqarish salohiyatining orqada qolayotgan sohaslariga e'tibor qaratish respublikaning yanada kompleks tarzda va mutanosib rivojlanishida yordam beradi.

2023-yil yakunlariga ko'ra, umumiy hajmi 149,9 trln. so'mga teng bo'lgan qurilish ishlari bajarildi va 2022-yildagiga nisbatan yuqori o'sish sur'ati (106,4%) ta'minlandi.

Indeksdan foydalanilgan holda qurilish ishlarining joriy rivojlanish darajasi tahlil qilindi va hududlar reytingi ishlab chiqildi.

Ma'lumot uchun: Qurilish ishlari faolligi indeksi ma'lum bir vaqt oralig'ida ma'lum bir hududlarda qurilish ishlari bajarilishi hajmining o'zgarishini aks ettiradi.

Tahlil natijalari Farg'ona (111,6 foiz), Samarqand (108,9 foiz), Sirdaryo (107,9 foiz), Buxoro (107,5 foiz), Navoiy (107,5 foiz), Jizzax (107,2 foiz), Namangan (107,1 foiz) va Qashqadaryo (107,0 foiz) viloyatlarida qurilish ishlari faolligi indeksi yuqori ekanligini ko'rsatdi. Qurilish ishlarining jadal rivojlanishini ta'minlash, mazkur hududlarga reytingda yetakchi o'rinlarni egallash imkonini berdi.

O'tgan yilda mamlakatning boshqa hududlari ham qurilish sohasida ijobiy natijalarga erishdi.

Qurilish ishlarining umumiy hajmida yirik tashkilotlarning ulushi 25,3 foizni, kichik korxonalar va mikrofirmalarning ulushu 55,2 foizni, norasmiy sektorning ulushi 19,5 foizni tashkil etdi.

2023-yilda iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha tarkibiy jihatdan qurilish ishlarining 70,1 foizini bino va inshootlar qurilishi, 20,6 foizini fuqaro obyektlari qurilishi, 9,3 foizini ixtisoslashtirilgan qurilish ishlari tashkil etdi.

Soha salohiyatining sezilarli darajada ortishi, tegishli tashkiliy-texnik tadbirlarning tizimli tarzda bajarilishi 2024-yilda mamlakatning barcha hududlarida qurilish ishlari dinamikasining ijobiy ko'rsatkichlarini ta'minlash uchun zarur shart-sharoit yaratadi. ■

hlarilish

2023-yilda qurilish ishlari faolligi indeksi bo'yicha hududlar reytingi

Qurilish ishlari faolligi indeksi yuqori bo'lgan hududlar

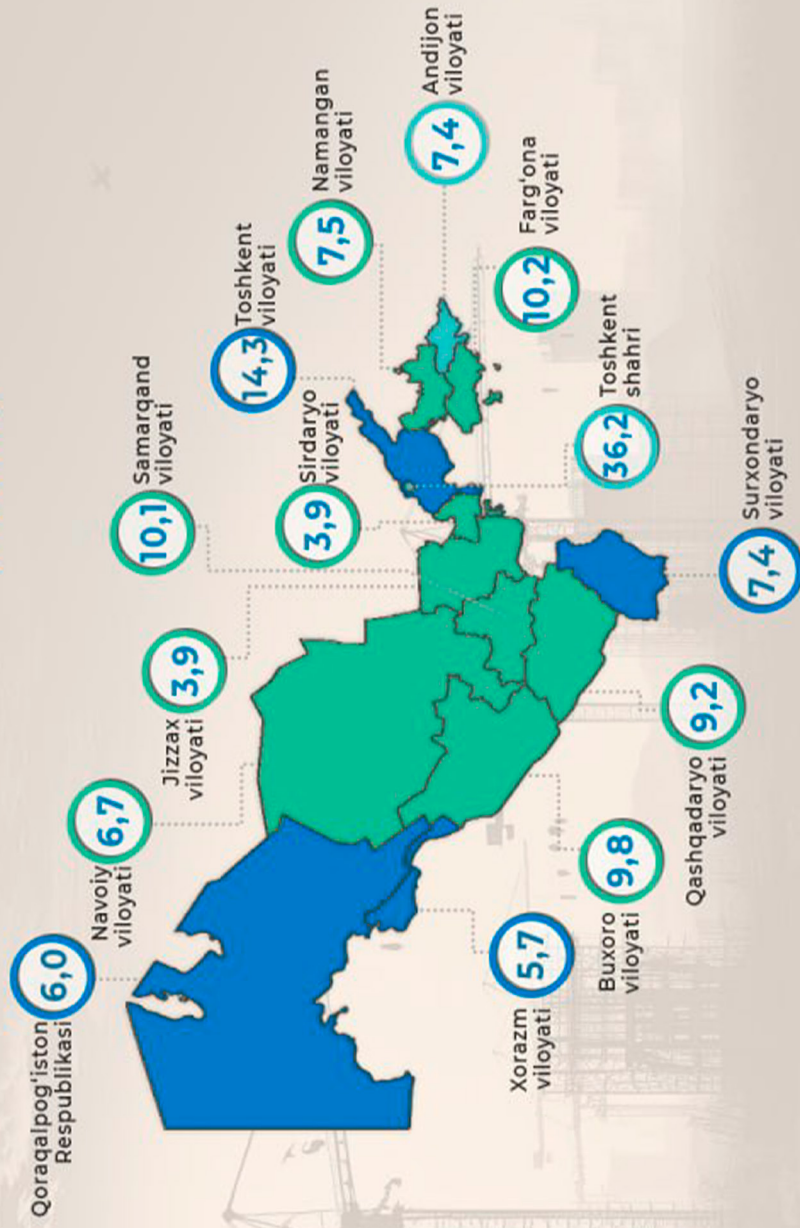
Hududlar reytingidagi o'rn

Qurilish ishlari faolligi indeksi o'rtacha bo'lgan hududlar

Bajarilgan qurilish ishlari hajmi (trln.so'm)

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari

2020-2022 yillarda Markaziy Osiyoda to'yib ovqatlanmaslik bilan bog'liq holatlar 3,0 foizgacha kamaygan (jahon miqyosidagi o'rtacha ko'rsatkich - 9,2 foiz). Xususan, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 2020-2022 yillarda 2,5 foizdan past bo'lgan.

2022-yilda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bilan bog'liq vaziyatning keskinlashuvi Markaziy Osiyo aholisining 4,6 foiziga dahl qildi (dunyo bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich 11,3 foiz). Bu 2021-yil ko'rsatkichiga nisbatan 0,4 foiz punktiga past, lekin 2019-yilda COVID-19 pandemiyasi boshlanishidan oldin qayd etilgan 2,3 foizlik darajadan yuqori.

2022-yilda Markaziy Osiyoda 3,5 million kishi oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog'liq og'ir ahvolda tushib qolgan. Bu 2021-yildagiga nisbatan 0,3 million kishiga kam.

2022-yilda Markaziy Osiyoda oziq-ovqat xavfsizligining ta'minlanishi o'rtamiyona yoki og'ir ahvolda ekanligini aks ettiruvchi* o'rtacha ko'rsatkich 17,4 foiz (dunyo bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich 29,6 foizga teng) ni tashkil etdi. Bu esa 2021-yildagi o'rtacha ko'rsatkichdan 2,7 foiz punktiga past.

FAO hisob-kitoblariga ko'ra, 2022-yilda Markaziy Osiyoda oziq-ovqat xavfsizligining ta'minlanishi o'rtamiyona yoki og'ir bo'lgan sharoitga tushib qolganlar soni 13,4 million kishini tashkil etdi. Bu 2021-yildagiga nisbatan 1,9 million nafarga kam.

2022-yilda Markaziy Osiyoda 5 yoshgacha bo'lgan bolalar orasida bo'y o'sishida ortda qolish ko'rsatkichi 7,7 foizni tashkil etdi. Bu 2020-yildagiga nisbatan 0,9 foiz punktiga, 2000-yildagi (28,0 foiz) ga nisbatan esa 20,3 foiz punktiga kam. Xususan, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 2000-yildagi 28,9 foizdan 2022-yilda 6,9 foizga kamaygan.

Umuman Markaziy Osiyoda 15 yoshdan 49 yoshgacha bo'lgan ayollar o'rtasida kamqonlikning tarqalishi 12,3 foiz punktiga kamaydi – 2000-yildagi 40,4 foizdan 2019-yilda 28,1 foizgacha. O'zbekistonda ham kamqonlikning tarqalishini kamaytirish borasida muayyan yutuqlarga erishildi. Shunday qilib, 2000-yildan 2019-yilgacha bo'lgan davrda bu ko'rsatkich 21,7 foiz punktiga kamaydi (46,5 foizdan 24,8 foizgacha).

* Oziq-ovqat xavfsizligining o'rtamiyona ta'minlanishi - bu odamlar zarur oziq-ovqat mahsulotlarini olishga ishonchini yo'qotadigan va pul yoki boshqa resurslar yetishmasligi sababli yil davomida iste'mol qilinadigan oziq-ovqat mahsulotlari sifati va miqdorini ba'zan kamaytirishga majbur bo'ladigan holat.

Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlanishi og'ir ahvolda ekanligi odamlarda oziq-ovqat mahsulotlarining tugashi, ularning ocharchilikni boshdan kechirishi va eng yomon holatda o'z salomatligi va hayotini xatarga qo'yib, ketma-ket bir necha kun mobaynida ovqatlanmasligini anglatadi.

Markaziy Osiyo va O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligi va ovqatlanish bilan bog'liq holat

To'yib ovqatlanmaslik bilan bog'liq holat

Markaziy Osiyoda Jahon miqyosidagi O'zbekistonda o'rtacha ko'rsatkich

Oziq-ovqat xavfsizli bilan bog'liq og'ir vaziyatga tushib qolganlar ulushi

Markaziy Osiyoda Jahon miqyosidagi o'rtacha ko'rsatkich

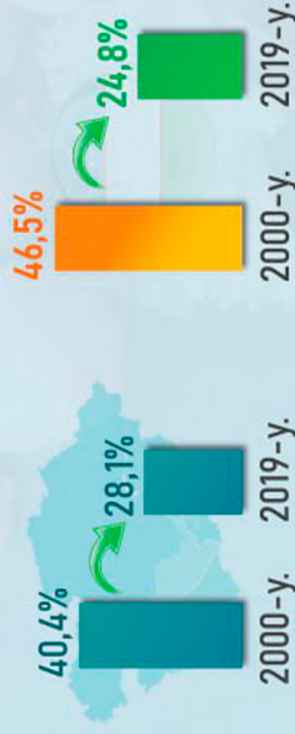
5 yoshgacha bo'lgan bolalar o'rtasida bo'y o'sishida ortda qolayotganlar ulushi

Markaziy Osiyoda Jahon miqyosidagi O'zbekistonda o'rtacha ko'rsatkich

15 yoshdan 49 yoshgacha bo'lgan ayollar o'rtasida kamqonlikning tarqalishi

Markaziy Osiyoda O'zbekistonda

Manba: FAOning "2023-yilga qadar Yevropa va Markaziy Osiyoda oziq-ovqat xavfsizligi va ovqatlanish bilan bog'liq holat bo'yicha mintaqaviy istiqbol. Statistika va tendensiyalar" deb nomlanuvchi sharhi ma'lumotlari.

Aholi turar joylarini optimal tashkil etish shaharda yashash qulayligini ta'minlashning muhim omili sanaladi. Fuqarolarning ish joyiga yetib olishi va uyga qaytishi uchun qulayliklar, bo'sh vaqtlarida dam olish va hordiq chiqarish imkoniyatlari shaharlarning jozibadorligini oshiradi.

XX asrning o'rtalaridan sobiq Ittifoq shaharlarida yirik korxonalar va sanoat infratuzilmalari markazga yaqinroq, turar-joylar esa chekka hududlarga joylashtirila boshlandi. Bu tadbir orqali barcha ishchilarga dam olish va shaxsiy rivojlanish uchun teng sharoitlar yaratish maqsad qilingan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan yuzaga kelgan vaziyat o'ylanganidek bo'lib chiqmadi. Odamlar faqat uxlash uchun boradigan turar-joylar "yotoq tumanlar" deb atala boshladi. Yil sayin shaharlar yanada kengayib, aholining shahar markaziga borishdagi qiyinchiliklari ortib bordi.

Toshkent shahri hududlarida ham "yotoq tuman" unsurlari saqlanib qolgan. Buni shaharning Uchtepa tumani misolida ko'rish mumkin.

Rasmiy statistikaga ko'ra, Uchtepa tumani shahar hududlari orasida aholi soni bo'yicha 5-o'rinda bo'lsa, aholi zichligi bo'yicha 4-o'rinda turadi. Agar tumanning yirik bozorlarga yaqinligi hamda ijara narxlarining nisbatan arzonligi sababli mamlakatning boshqa hududlaridan ishlash maqsadida kelib yashovchi aholining ushbu tumanda istiqomat qilishga rag'batini inobatga olinsa, bu ko'rsatkichlar yanada yuqorilashi mumkin.

Ma'lumot uchun, 2022-yil boshida hokim yordamchilari tomonidan o'tkazilgan xatlov natijalariga ko'ra, aholi eng ko'p ijarada turuvchi xonadonlar Chilonzor (3133 ta xonadon), Mirzo Ulug'bek (2568 ta) va Uchtepa (1894 ta) tumanlarida joylashgan. Ijaraga berilgan xonadonlar tumanda joylashgan xonadonlarga nisbatan Chilonzorda 4,2%, Mirzo Ulug'bekda 2,8% va Uchtepada 3,1% ni tashkil etadi. Shahar bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich 2,1%.

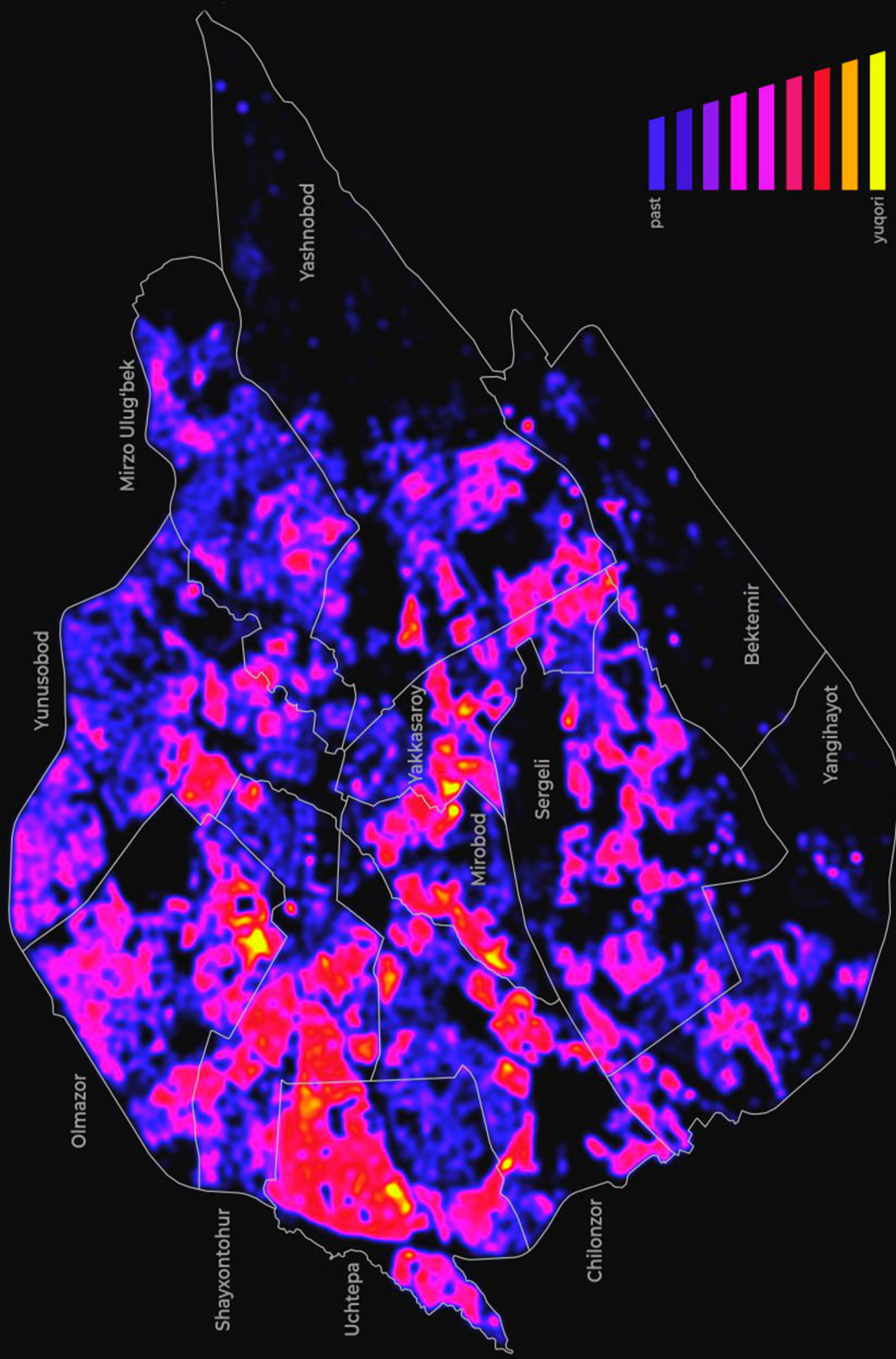
Uchtepa tumani davlat korxonalari soni (716 ta) bo'yicha shahar tumanlari orasida so'nggi o'rinlarda, nisbatan yangi tashkil etilgan Sergeli, Bektemir va Yangihayot tumanlaridan oldingi o'rindan joy oladi. Shuningdek tumanda 8431 ta mas'uliyati cheklangan jamiyatlar ro'yxatdan o'tgan bo'lib, bu ko'rsatkich bo'yicha ham yuqorida sanab o'tilgan 3 ta tuman ko'rsatkichlaridan yuqori o'rinda xolos. Ayni holatni oilaviy va ko'p tarmoqli poliklinikalar, nodavlat jamoat birlashmalari misolida ham kuzatish mumkin.

2018-2023 yillardagi Toshkent shahri binolarining yoshi xaritasiga qaralsa, "yotoq tuman"lar amaliyoti qisman takrorlanayotganini ko'rish mumkin. Asosiy uy-joylar shaharni kengaytirish hisobiga Sergeli va Yangihayot tumanlarida barpo etilgan. Metropolitenning Chilonzor liniyasining uzaytirilishi bu tumanlar jozibadorligini oshirishga xizmat qildi. Biroq bu hududlarda ish o'rinlarining nisbatan kamligi aholining markazga harakatini kuchaytiradi.

Shaharlarni rejalashtirishda sayohat tezligiga emas, ommaboplikka e'tibor qaratish aholining barcha ehtiyojlarini o'zlari yashaydigan hududda qondirishini nazarda tutadi. Natijada qaysidir xizmatdan foydalanish yoki ishlash uchun uzoqroqqa borishga to'g'ri kelmaydi va vaqt o'tishi bilan transport sohasiga investitsiyalarga talab kamayib boradi. Xizmatlarning yaqin atrofda joylashishi aholini piyoda yoki velosipedda harakatlanishga rag'batlantiradi, piyodalar va velosipedchilar uchun infratuzilmani ta'minlash esa ancha arzonroq tushadi.

Shaharlarda mavjud muammolarga kompleks yondashish, islohotlarni uzoq muddatni ko'zlab, reja asosida tizimli amalga oshirish kelgusida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarning ham oldini oladi. Shunday ekan, hududlarda aholi uchun teng imkoniyatlar yaratish, ish joylari va xizmatlarni aholiga yaqinlashtirish hozirda Toshkent shahrida kuzatilayotgan tirbandlik, ekologiya kabi qator muammolarga yechim bo'lishi mumkin. ■

Toshkent shahri hududlarida aholi zichligi

Manba: OpenStreetMap ma'lumotlari asosida mualliflar ishlanmasi

INSTITUT JAMOASI

